

4. Тамбовцев В. Планирование и оппортунизм / В. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 2017. – № 1. – С. 22–39.

5. Wathne K.H., Heide J.B. Opportunism in interfirm relationships: Forms, outcomes, and solution / K.H. Wathne, J.B. Heide // Journal of Marketing. – 2000. – Vol. 64, № 4. – P. 36–51.

6. Stigler G. The Theory of Economic Regulation / G. Stigler // Bell Journal of Economics. – 1971. – № 2. – P. 3–21.

7. Peltzman S. Toward a More General Theory of Regulation / S. Peltzman // Journal of Law and Economics. – 1976. – № 19. – P. 211–240.

д.е.н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ НА ЕКОНОМІЧНУ ТЕОРІЮ

Економічна методологія являє собою філософію науки, застосовувану в економіці. Філософія науки досліджує природу припущень, типи причинності, форми пояснень, що використовуються в науці тощо. Відповідно й економічна методологія досліджує природу припущень (ідеалізацій), типи причинності та форми пояснень, що використовуються в економічній науці. Основні методологічні погляди на економічну теорію кореспондують із трьома напрямками в розвитку філософії науки: позитивізмом, неопозитивізмом, постпозитивізмом. Методологічні принципи Дж. Ст. Мілля спіралися на причинно-наслідкові зв'язки, економічний детермінізм. У своїх наукових працях він використовував чотири методи: експериментальний, за якого фіксуються наукові факти, що відповідало принципам позитивістської філософії; абстрактний, коли все пояснюється однією причиною; прямий дедуктивний (ураховується багато причин); обернено-дедуктивний – передбачає, що емпірично виявлені історичні закони пояснюються здібностями людей. Останній метод частково нагадує метод зворотної ймовірності Байєса, який переживає нині справжній ренесанс. Відмітними рисами методології Мілля були натуралізм, дескриптивізм і психологізм. Міждисциплінарний підхід полягав у врахуванні впливу на економіку політології, соціології, етики.

Основу методологічних поглядів А. Маршалла, якого відносять до представників пізнього позитивізму, становили: синтез раціоналізму з емпіризмом, характерним для британської філософської школи; градуалістичний метод, згідно з яким протилежні сторони можна об'єднати шляхом поступового покрокового процесу; виявлення специфіки економічних явищ, що мають грошовий вимір. На етапі неопозитивізму власну методологічну позицію у стислій формі висловив Дж. М. Кейнс. У листі до Р. Харрода він зазначив, що, по-перше, економічна теорія – це гілка логіки, образ мислення; по-друге, прогрес в економічній теорії практично повністю полягає в поступовому поліпшенні нашого вибору моделей; по-третє, статистичні дослідження необхідні не стільки для прогнозування скільки для перевірки релевантності та обґрунтованості моделі; по-четверте, мета моделі – відділити діючі відносно довго чи відносно незмінні фактори від скороминущих чи мінливих, щоб розробити логічний спосіб мислення та розуміти процеси, які породжують зазначені фактори в конкретних випадках.

Яскравим представником постпозитивізму в економічній науці вважається М. Фрідмен. Своє методологічне кредо він сформулював у роботі «Методологія позитивної економічної науки Теорія, за Фрідменом, складається з двох елементів: «мови» (логіка і математика), яка описує систематичні та організаційні методи аргументації, пояснення, та змістовних гіпотез, що розкривають абстрактні суттєві риси комплексної реальності. Логіку і математику Фрідмен називає тавтологіями; Поппер визначає їх як теоретичні науки, що не потребують підтвердження чи фальсифікації. Отже, перевірки підлягають гіпотези на предмет їхньої відповідності економічним реаліям. Емпірична перевірка складається з двох взаємопов'язаних стадій: обґрунтування концепції гіпотези та тестування на її дієвість, правильність.

У кінцевому підсумку чотири принципи постпозитивізму знайшли відображення в методології М. Фрідмена. По-перше, йдеться про принципи теоретичної відносності, за якої факти завжди мають теоретичне забарвлення. По-друге, принцип фальсифікації означає, з одного боку, те, що висновки теорії завжди мають перевірятися фактами, з іншого боку, факти не можуть довести теорію, а можуть тільки виявити її помилковість (теза Дюгема–Куайна). По-третє, використано попперіанський принцип зростання наукового знання.

По-четверте, принцип визначення співвідносної сили теорії застосовано в контексті того, що ефективнішою є та теорія, висновки якої є точнішими, сфера її дій є максимально широкою. Методологія Фрідмана отримала назву методологічного інструменталізму. Близькою була й позиція Ф. Махлупа, який застосовував концепцію обмеженого методологічного інструменталізму. Даний підхід базується на використанні сукупності інструментів, не підтверджених теорією (припущення, гіпотези, прогнози тощо), або це є методологічна позиція, згідно з якою всі наукові теорії та гіпотези є інструментами для розробки прогнозів. Економічну методологію Дж. Дьюї називають прагматичним інструменталізмом. Її складовими є фаліблізм, контекстна чутливість, анти-телеологія. Зв'язок між прагматизмом та економічною методологією простежується за трьома напрямками. По-перше, прагматизм суттєво поєднує (пов'язує) наукову раціональність та економічну раціональність. По-друге, прагматичний спосіб мислення відноситься до соціальних і моральних наук у тому числі до економічної, а багато аспектів економічного життя розвиваються на основі інструментальної наукової раціональності. По-третє, експериментальна раціональність, експериментальні форми життя як ключові поняття прагматизму, мають тенденцію до зростання, починаючи від античності до індустріальної революції, втілюючись у співвідношеннях індустріальна революція – економічний прогрес, індустріальна раціональність-наукова раціональність. Серед сучасних методологічних концепцій економічної теорії слід виділити методологічний індивідуалізм, його протилежність – методологічний холізм, інституційний індивідуалізм, методологічний інституціоналізм.

Список використаних джерел

1. *Boumans M., Davis J. B. Economic methodology. Understanding economic as a science. – New York, 2010.*
2. *Dewey, Pragmatism, and economic methodology / Ed. by Khalil E.L. – London, 2004.*
3. *The Journal of economic methodology. – Volume 22. – Nr. 3. – September, 2015.*
4. *The methodology of positive economics. Reflections of the Milton Friedman legacy / Ed. by Mäki U. – Cambridge University Press, 2009.*
5. Інтернет-ресурс: economia.univ.it/harrod/edition/editionstuff/rfh.346.htm